

[orestien]

Af Aischylos gendigtet af Jokum Rohde

SKOLEMATERIALE

Odense Teater 2008/09

ORESTIEN

Af Aischylos

Gendigtet til Odense Teater af Jokum Rohde

Gendigtningen tager udgangspunkt i oversættelsen af Ellen E. Madsen og Erik H. Madsen

ORESTIEN varer ca. 4 timer og 30 minutter og er delt op i tre dramaer. Der er to pauser i forestillingen.

Spillested:

Store Scene, Jernbanegade 21, Odense C

Spilleperiode:

11. september - 11. oktober 2008

Iscenesættelse:

Klaus Hoffmeyer

Jens August Wille

Scenografi:

Poul Fly Plejdrup

Komponist:

Jesper Egelund

I denne version af ORESTIEN indgår passager fra følgende dramaer af Euripides:

ELEKTRA, ORESTES og IFIGENIA I TAURIS

- og passager fra dialogerne af Platon:

SOKRATES' FORSVARSTALE

KRITON

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
Handling kort og medvirkende	5
Hver akt må gerne have sin egen stil	8
Publikum sidder på scenen og skuespillet foregår i salen	9
Hvor klemmer skoen hos Aischylos?	12
Det græske teater	15
Om Aischylos	17
Myten	18
Billedanalyse	20
Uddrag af stykket	22
Uddrag af ORESTIEN	25
Arbejdsspørgsmål	38
Inspiration til emnet på film	39
Inspiration til emnet i bøger	39

Indledning

Hermed skolematerialet til forestillingen ORESTIEN.

KONGEMORD! RETFÆRDIGHED? DEMOKRATI?

Kongen er død – slået ihjel af sin dronning, som hævn for at have ofret deres ældste datter til guderne. Men sandkornene i timeglasset er også ved at rinde ud for dronningen. Nu vil hendes søn hævne sin far ...

Blodet drypper og de store følelser er på spil når Odense Teater, som det første teater i Danmark, kaster sig ud i en opsætning af trilogien ORESTIEN. Plyssæderne er smidt ud af Store Scenes rum, og publikum sidder på scenen til denne maratonoplevelse på 4 ½ time.

Odense Teater har bedt dramatikeren Jokum Rohde gendigte ORESTIEN, ligesom forfatteren Aischylos for næsten 2500 år siden digtede videre på de græske myter. Kan demokratiet leve på en løgn? Og hvad er sand retfærdighed? Spørger Jokum Rohde blandt meget andet i sin version af ORESTIEN. Han har forsøgt at finde ind til de skjulte lag i dramaet, og give det en mere moderne form.

Isenesættelsen af ORESTIEN er lagt i hænderne på en instruktør fra hver sin generation Klaus Hoffmeyer og Jens August Wille.

Dette skolemateriale er skrevet af Thomas Tillner, som er stud.mag. og instruktørassistent på ORESTIEN, Peter Krogh-Sørensen og Lars Maarup fra Odense Teaters skolekontakt, Christian Høgel adjunkt på klassiske studier/Syddansk Universitet samt af kommunikationsmedarbejder Line Hede Simonsen fra Odense Teater.

Hvis du har kommentarer eller spørgsmål til materialet er du velkommen til at kontakte Line Hede Simonsen i Odense Teaters Presseafdeling på line@odenseteater.dk eller pr. telefon 63139253.

Handling kort og medvirkende

Ligesom Aischylos' trilogi ORESTIEN, skrevet for næsten 2500 år siden, byggede videre på myterne om Trojakrigen, guderne, Agamemnon, Klytimestra, Ifigenia, Elektra og Orestes, bygger Jokum Rohdes gendigtning videre på Aischylos' drama og myterne, og fører stoffet op til vor tid.

1. drama

Kong Agamemnon vender hjem som sejrherre efter 10 års krig mod Trojanerne. Hans dronning, Klytimestra, har utålmodigt ventet på hans hjemkomst for at hævne deres yngste datter, Ifigenia, som Agamemnon ifølge rygtet ofrede til guderne i begyndelsen af krigen. Klytimestra slår Agamemnon ihjel, og nu vil hendes søn, Orestes, hævne sin far. Alle, inklusive Orestes selv, tror han er en hjemvendt krigshelt fra Troja. Men det er imidlertid noget han er blevet hjernevasket til at tro, som fange i guden Apollons tempel. Apollons præster har gjort Orestes til en viljeløs og dopet krigsrobot. Nu har de sendt ham afsted for at slå sin mor ihjel. Og det gør han vejledt af den drevne politiker, Thrasymachos, der udnytter symbolikken i at en hjemvendt krigshelt fælder Klytimestras regime og derved baner vejen for indførelse af det nye magtmiddel: demokrati. Efter drabet på moderen forfølges Orestes af de kvindelige hævnånder Furierne, som tvinger ham til at flygte fra Argos.

Medvirkende

1. vagt: Klaus T. Søndergaard

2. vagt: Kristoffer Fabricius

Agamemnon, konge af Argos: Anders Hove

Klytimestra, dronning af Argos: Sophie Louise Lauring

Orestes, deres søn: Peter Plaugborg

Elektra, deres datter: Iben Dorner

Kassandra: Rikke Lylloff

Thrasymachos: Kurt Dreyer

Pylades: Mikkel Bay Mortensen

Anytos, ordfører ved krigshøringen/demokrat: Bjarne Antonisen

Meletos, ordfører ved krigshøringen/demokrat: Morten Christensen

Herodot, en historiker: Nicolai Jandorf Klok*

Koret: Borgere i Argos og Athen, Tempeltjenere, Præstinder i Apollons tempel og Furier:

Natali Vallespir Sand

Mads Nørby

Peder Dahlgaard

Bjarne Antonisen

Morten Christensen

Lisbeth Gajhede

Klaus T. Søndergaard

Mikkel Bay Mortensen

Inge Molnes Heramb
Maria Carmen Lindegaard*
Nicolai Jandorf Klok*
Kristoffer Fabricius*
Lila Nobel Mehabil*
Kaja Kamuk*
Mia Lerdam*
Martin Bo Lindsten*
Andreas Berg Nielsen*

* 3. års elever fra Skuespillerskolen v/ Odense Teater

Desuden medvirker:

Sune Roholt
Anders Madsen

2. drama

Orestes kommer for en domstol i Athen. Furierne anklager ham for moderdrabet, men Thrasymachos optræder som hans forsvarer, der bestikker dommeren, som han overtaler til at udnævne historiens første nævningedomstol. Orestes frikendes i demokratiets navn og bliver indsat som leder af staten, selvom, eller netop fordi, han har myrdet sin egen mor. Hans styre bliver hårdt og ubarmhjertigt: folkemasserne lever som slaver, mens de få lever i luksus.

Medvirkende

Apollon, en gud: Mads Nørby

Orestes: Peter Plaugborg

Thrasymachos: Kurt Dreyer

Dommeren: Peder Dahlgaard

Anklageren (en furie): Inge Molnes Heramb

Klytimestras genfærd: Sophie Louise Lauring

Kor af furier:

Rikke Lylloff

Iben Dorner

Mia Lerdam*

Maria Carmen Lindegaard*

Koret: Tilskuere til retssagen, Juryen, Vagter, Festoptog:

Lisbeth Gajhede

Bjarne Antonisen

Morten Christensen

Natali Vallespir Sand

Klaus T. Søndergaard

Andreas Berg Nielsen*

Nicolai Jandorf Klok*

Kristoffer Fabricius*

Martin Bo Lindsten*

Lila Nobel Mehabil*

Kaja Kamuk*

* 3. års elever fra Skuespillerskolen v/ Odense Teater

Vagter:

Sune Roholt

Anders Madsen

3. drama

Orestes' lillesøster, Elektra, har levet en skyggetilværelse bag borgens tykke mure, mens hun drømmer om et oprør mod det demokratiske regime, som Orestes og hans trofaste ven, Pylades, har indført. Men så dukker den synske slavinde Cassandra op. Cassandra forsøger med en revolution at omvælte styret. Under hendes indflydelse blomstrer Elektra op som revolutionær heltinde. Men Cassandra mærker gennem sine syner, at der venter revolutionen og hende selv et grusomt endeligt.

Medvirkende

Apollon, en gud: Mads Nørby

Orestes: Peter Plaugborg

Elektra: Iben Dorner

Kassandra: Rikke Lylloff

Pylades: Mikkel Bay Mortensen

Dommeren: Peder Dahlgaard

Kilissa, en amme: Lisbeth Gajhede

1. vagt: Klaus T. Søndergaard

2. vagt: Kristoffer Fabricius*

Korfører: Natali Vallespir Sand

Koret: Slavekvinder, som tilhører huset Orestes, Vagter i Orestes hus:

Maria Carmen Lindegaard*

Lila Nobel Mehabil*

Kaja Kamuk*

Mia Lerdam*

Inge Molnes Heramb

Nicolai Jandorf Klok*

Andreas Berg Nielsen*

Martin Bo Lindsten*

Morten Christensen

Bjarne Antonisen

* 3. års elever fra Skuespillerskolen v/ Odense Teater

Desuden medvirker:

Sune Roholt

Anders Madsen

Hver akt må gerne have sin egen farve

Interview med instruktør Klaus Hoffmeyer

Af Line Hede Simonsen

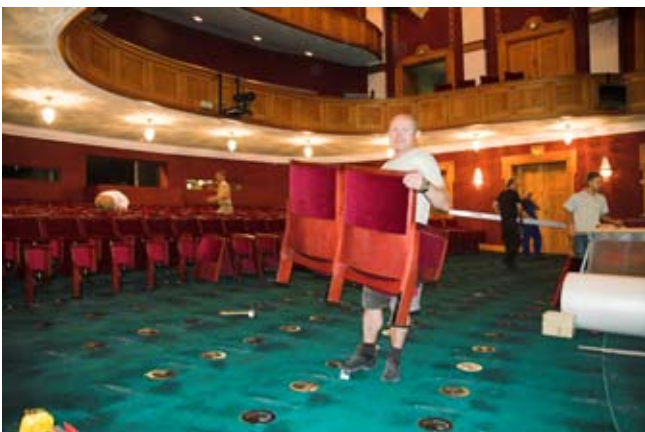
Maratonforestillingen ORESTIEN bliver iscenesat af to instruktører fra hver sin generation. Klaus Hoffmeyer og Jens August Wille.

Hvorfor er I to instruktører om denne forestilling?

"ORESTIEN er en trilogi, det vil sige at det består af tre dramaer. Og de tre "akter" er meget forskellige i deres udtryk, også i Jokum Rohdes gendigtning. I virkeligheden kunne man sagtens have haft tre instruktører på uden at forråde stykkets idé. Vi har valgt at dele akterne imellem os for på den måde at hjælpe hver akt til at få sin egen farve," fortæller den ene del af instruktørduoen Klaus Hoffmeyer. "Dertil kommer at det er sjovt at prøve at arbejde sammen med en anden instruktør på den måde."

Du har beskæftiget dig meget med ORESTIEN og historien omkring dramaets tilblivelse, hvad kan du fortælle om dramaet?

"ORESTIEN er et af de første dramaer vi kender. Oprindeligt blev trilogien ORESTIEN spillet som et heldagsdrama ved en årlig teaterfestival, hvor ALLE borgere var til stede - der var simpelthen mødepligt. Teatret i Grækenland omkring 458 f.kr. hvor Aischylos skrev ORESTIEN, var en del af et samfundsritual på en helt anden måde end det er i dag. Skuespil foregik i amfiteatret, som med sin runde form betød, at publikum kiggede lige så meget på hinanden som på stykket. Vi vil gerne have noget af den samme måde, at se teater på ind i vores version, og derfor har vi skabt et radikalt anderledes scenerum end det, man normalt ser på Store Scene," fortæller Klaus Hoffmeyer.

Plysstolene er taget ud af salen for at give plads til en helt ny scene

Publikum sidder på scenen og skuespillet foregår i salen

- Interview med scenograf Poul Fly Plejdrup

af Peter Krogh-Sørensen

Scenografen Poul Fly Plejdrup har stået bag flere spektakulære scenografier til Odense Teater. Blandt andet NICHOLAS NICKLEBY og PETER PAN.

”En grundidé i forestillingen er at vende rummet om sådan at publikum sidder på scenen og skuespillerne spiller i rummet, hvor stolene normalt står. Det er der flere grunde til. Den scene, som stykket blev spillet på i det antikke Grækenland var rund, og bagved var der en stor bygning. Ved at vende rummet genskaber vi en arenascene, hvor publikum sidder en smule ind omkring cirklen, hvor stykket spilles. Det giver mulighed for, at publikum sidder og kigger ned på en rund plads, hvor 1. og 2. balkon kan ses som den store bygning bagved. Vi har lavet stiger fra 1. balkon og ned på gulvet, så skuespillerne kan bevæge sig op og ned. Vi kan lave tableauer, hvor guderne kan stå oppe og folket nede. F. eks. er 2. akt en stor retssag, hvor publikum bliver en del af tilhørerne til retssagen. De skuespillere, der er kommet til retssagen, Argos’ borgere og Odense Teaters publikummer er alle kommet for at overvære den samme retssag. En anden grund til at vi har vendt rummet er, at vi gerne vil have publikum til at sidde og kigge på sig selv i et spil om sig selv. Altså! Der hvor jeg som publikum sad sidst og så SOMMER I TYROL, der foregår nu noget helt andet. Når publikum kommer ind i rummet, er der stadig elementer af et tilskuerrum. Undervejs i stykket sker der ændringer, men i begyndelsen skal det egentlig se så uændret ud som muligt. Publikum sidder på den måde overfor sig selv og skal se et spil om sig selv.

Et smugkig fra prøverne til ORESTIEN, hvor man kan se hvordan scenen tager sig ud.

Kostumerne forandrer sig

"Oprindeligt var det ideen langsomt at ændre kostumerne tidsmæssigt i løbet af forestillingen. Sådan at skuespillerne startede med at have det tøj på, som passede til den tid, hvor stykket blev skrevet, og endte med at have det samme tøj på som publikum. Sådan at vi endte i nutiden, i Odense Teater. Den idé kunne jeg ikke få til at fungere, fordi figurerne er på scenen så kort tid ad gangen og ikke er med kontinuerligt, sådan at jeg ikke kunne ændre kostumerne lidt ad gangen.

I stedet har jeg ladet kostumerne være mere inspireret af noget tyrkisk bondeagtigt, et rått snit med groft stof. Det giver nogle associationer om natur, naturlighed og råkraft.

2. akt foregår ved en retssag. Her giver jeg koret, tilhørere og nævninge, 24 i alt, sorte jakker og et hvidt stykke skjorte på. Jeg har taget en afklippet hvid skjorte og et lille stykke slips. Det får de alle sammen på ligesom bønder, der har klædt sig pænt på for at tage på marked. Vi kan se, at figurerne er blevet delegerede. Det er borgere, der er kommet ind og har fået lov at bestemme. At de så bliver snydt og bedraget med et skindemokrati er så noget andet. Det tøj, de har fået på, giver en fornemmelse af nutid og vi får en "på vej"-tænkning. Så har jeg ført 3. akt op i 1920'erne. Her er skuespillerne i sorte jakkesæt og kjoler. Pænt tøj. Et sort/hvidt univers. Et hårdt univers. Jeg vil gerne slutte i noget, vi kan relatere til nutiden. Så det ikke kun bliver et skuespil om nogle fjerne historiske personer, vi ikke behøver at forholde os til.

Kostumetegning

Oprindeligt i det græske teater spillede skuespillerne med masker på. Jeg tænker på at bruge kraftige sminker, som gør, at det bliver næsten maskeagtigt. Det ved jeg ikke om det ender med, men jeg synes, at det kunne passe til den måde, teksten deklameres på.”

Den røde tråd

”Scenografien er tænkt som et univers, der balancerer mellem illusionen om at vi er på et kongeslot, samtidig med, at vi faktisk sidder her i nutiden og ser et spil om os selv. Jeg bruger helt enkle midler til at transformere rummet. Jeg forsøger at have så lidt scenografi som muligt og genbruge de forskellige elementer i forskellige tableauer.”

Arbejdsspørgsmål:

Før forestillingen

Find billeder af det græske amfiteater og forestil dig hvordan det var at se teater sådan et sted.

Efter forestillingen

Hvordan virker scenerummet? Er idéen med at skabe samme fornemmelse som i et amfiteater lykkedes?

Hvordan udnytter instruktør og skuespillere scenerummet?

Beskriv hvordan enkle scenografiske elementer bliver brugt til at skabe nye rum

Prøv selv at lave en plan og en model til en scenografi til ORESTIEN

Hvor klemmer skoen hos Aischylos?

- Interview med dramatiker Jokum Rohde

Af Line Hede Simonsen

Fakta om Jokum Rohde

Jokum Rohde fik i 2005 Årets Reumert som Årets Dramatiker for sit stykke PINOCCHIOS ASKE der havde urpremiere på Det Kongelige Teater (2005), senere samme år blev stykket sat op på Odense Teaters Værkstedscene (2005). Derudover har Jokum Rohde stykke DE SIAMESISKE TVILLINGER kunnet opleves i forestillingen 7x17 (2005) ligeledes på Værkstedet. Begge forestillinger blev i øvrigt instrueret af den ene af ORESTIENS instruktører: Klaus Hoffmeyer.

Jokum Rohde har skrevet både romaner og dramatik siden sin debut i 1993. Blandt hans dramaer kan nævnes: TO DAGE UD FRA EN LØRDAG NAT (1993), FANTOMSMERTER (1997), DAGE PÅ TOPPEN (1997), SNEDRONNINGEN (2000), IVANHOE (2003), KIRKEN (2004), KARNEVALSMORDET (Radioteatret 2006), THOR (Det Kongelige Teater 2006). Blandt hans romaner kan nævnes: JONAS' BOG, LÖWENLANDET og KØBENHAVN – CON AMORE (med Søren Ulrik Thomsen). I april 2009 får Jokum Rohdes dramatisering om Darwins liv DARWINS TESTAMENTE urpremiere på Det Kongelige Teater.

Det er første gang, at ORESTIEN sættes op af et dansk teater, og da Odense Teater besluttede at opføre stykket, blev dramatikerens Jokum Rohde bedt om at gendigte det, blandt andet for at føre det tættere på nutiden.

"Det gjorde vi, fordi det er vigtigt at spille de store klassiske urdramaer, men de skal ikke 'bare' spilles, de skal sættes i spil med den tid, vi befinder os i. Ellers giver det ingen men-

ing at sætte dem op. En del af ORESTIENS effekt, da det blev spillet første gang, var nemlig stykkets direkte appel til det nye græske demokrati, den effekt ville vi gerne forsøge at genskabe.” fortæller den ene af forestillingens to instruktører, Klaus Hoffmeyer

Da Jokum Rohde for ca. 2 ½ år siden sagde ja til opgaven, besluttede han at skabe en stærk gendigtning. ”Da jeg begyndte at dykke ned i den oprindelige tekst, gik det op for mig, hvor fremmedartet og lukket både sproget og formen var i forhold til den moderne psykologiske dramatik vi kender i dag. Aischylos fortalte ikke meget om, hvad han egentlig ville med stykket, og der var meget lidt dialog - og rigtig meget vers. Hvis det skulle give nogen mening at spille ORESTIEN for et nutidigt publikum, måtte jeg finde en måde at åbne denne lukkede sfinks af et stykke. Jeg måtte være stærk som dramatiker og gå radikalt til værks.”

”Jeg skulle finde ud af hvad Aischylos egentlig ville fortælle med dette fantastiske digterepos. Hvor klemte skoen hos Aischylos? Udover at læse stykket så mange gange, at jeg til sidst kunne det udenad, spurgte jeg forskellige teatermennesker, hvad de mente om ORESTIEN. Svaret var altid at 3. akt – nemlig retssalsdramaet, hvor Orestes anklages for mordet på sin mor, er umuligt at spille, fordi det modsiger sig selv og er mærkeligt skruet sammen dramatisk. Til gengæld fremhævede de akademikere, der havde skrevet om ORESTIEN, retssalsdramaet som det vigtigste. Efter akademikeres mening var det hjørnestenen i dramaet og i vores demokratis historie. Dette paradoks besluttede jeg mig for at bruge i min gendigtning. Modsigelserne i stykket måtte være der af en grund, og det viste sig også at de kunne bruges som nøgler til at åbne dramaet. Når Aischylos valgte at beskrive demokratiets fødsel på en så selvmodsigende måde, måtte jeg opfatte det som en form for skjult demokratikritik.”

Fra Hollywood til Platon

Jokum Rohde bruger ofte meget forskelligartede inspirationskilder, når han skriver og bearbejder dramatik. Han evner både at forholde sig til tungt litterært og intellektuelt stof og at lade sig begejstre af Hollywood film. ”I min version optræder der brudstykker af tekster og idéer fra mange forskellige kilder, for eksempel fra Platon, Euripides og Frankenheimers filmen KANDIDATEN FRA MANCHURIET. Det var den film, der inspirerede mig til historien om Orestes og hans skæbne. Han er ”sleeping agent”, en person der er en hjernevasket skjult agent. Når jeg skriver dramatik kan jeg godt lide at blande min egen mærkværdighed og intellektualitet med nogle mere populistiske elementer. Mens jeg arbejdede med gendigtningen læste jeg for eksempel alt den forskning jeg kunne finde om ORESTIEN, samtidig med at jeg med stor fornøjelse så Hollywoodfilmen TROJA. De to dimensioner giver en spændstighed til stoffet.”

En actionstart, en retssag og en revolution

Jokum Rohde har lavet en kraftig omstrukturering af stykket. ”Jeg besluttede at samle det oprindelige drama i to akter og skrive en ny 3. akt. Ved at samle alle mordene i 1. akt fik stykket en rigtig actionstart. I 2. akt kommer retssagen mod Orestes og i 3. akt træder

jeg for alvor i karakter som dramatiker, blandt andet kraftigt inspireret af Platons tekster. Jeg har været dybt fascineret af den synske slavekvinde Cassandra. Aischylos har hende kun med i 1. akt, men jeg synes hun var så fantastisk, at hun måtte vende tilbage. I min version forsøger Cassandra at lave en slags terroristaktion mod Orestes' styre. Hun vil forsøge at rette op på den uretfærdighed, som staten bygger på og skabe et bedre samfund.”

Et samfund der kunne have været anderledes

Hvad kan vi bruge et stykke som ORESTIEN til i dag?

”ORESTIEN handler på mange måder om et samfund i krig, og om hvordan et samfund kommer videre efter at have vundet en krig. Man kan vel sige at både Danmark som nation, og hele den vestlige verden i disse år er i krig. På mange måder er vi måske også sejrherre. I ORESTIEN kan slavekvinden Cassandra, som kommer fra en anden civilisation, se at det nye demokrati bygger på en falsk retfærdighed. På samme måde kan man måske sige, at der er mennesker i vores tid, der kan se nogle problemer i vores demokratiske statsform, som vi helt klart ikke selv kan se. ORESTIEN handler ikke om den moderne islamiske terrorisme kontra det vestlige demokrati. Vi taler meget om demokrati versus religion og specielt versus islam, men vi taler ikke så meget om den grundlæggende retfærdighed. For mig er Al Qaeda en revolution, der vil stille os langt tilbage i tiden. Så kan jeg bedre forstå de revolutionære strømninger i 1960'erne og 1970'erne, der beskæftigede sig med fordelingen af goder i verden. Jeg kan da også godt forestille mig en bedre verden end den vi har, men jeg har ikke nogen anelse om, hvordan vi skal komme derhen. I hvert fald mener jeg, at det er farligt for et samfund at glemme, at der kan laves et andet samfund end det eksisterende.”

Arbejdsspørgsmål:

Prøv at læse uddrag af andre udgaver af ORESTIEN, og sammenlign med uddraget i materialet eller når du har set stykket. Hvordan virker de to udgaver i forhold til hinanden?

Hvilken betydning har det for din oplevelse at dramaet er blevet gendigtet ?

I denne forestilling er der bibeholdt træk fra det græske teater - og der er tilføjet nye elementer. Prøv at komme med eksempler på begge dele.

Prøv at læse andre dramaer af Jokum Rohde, eller læs eventuelt artikler om ham og hans dramatik. Hvilke tematiske sammenfald kan du finde mellem hans egen dramatik og denne gendigtning af ORESTIEN?

Det græske teater

Af Christian Høgel, adjunkt klassiske studier Syddansk Universitet.

I mange kulturer har man ritualer og fester hvor man i en eller anden forstand genskaber eller genopfører fortiden. Faktisk kan man sige at langt de fleste tilbagevendende begivenheder på en eller anden måde hænger sammen med en historie fra fortiden (f.eks. jul, ramadan, Grundlovsdag osv.). Sådant var det også i rigtig gamle dage, i antikken (ca. 800 f.kr. til 500 e.kr.); her havde man utallige fester der fejrede en gammel mytisk helt eller grundlæggelsen af en by el.lign. Men blandt antikkens folkeslag var grækerne de første der satte de gamle historier på scenen, med talende skuespillere der for et øjeblik "var" fortidens helte og guder. Dette kaldte grækerne drama, et græsk ord der betyder handling eller action. Det særlige var nemlig - også ifølge grækerne selv - at når man opførte historierne på scenen, følte det for publikum som om tingene virkelig fandt sted. Man levede sig ind i personerne og følte med dem - ikke mindst når tingene gik frygteligt galt for dem, sådan som det skete i tragedierne.

Filosoffen Aristoteles, der skrev verdens første bog om teatret (kaldet Poetikken), siger at tragedierne, når de er gode, får folk til at føle frygt og medlidenhed. Ifølge Aristoteles levede publikum sig nemlig ind i plottet, fulgte med i hvordan personerne genkendte eller erkendte tingenes sammenhæng. Og action var der nok af, for de fleste græske tragedier var blodige historier om magtsyge herskere, hævntørstige familiemedlemmer, jaloux ægtefæller eller bare voldelige krigshelte.

Men det var ikke det eneste det græske teater bød på. Man opførte også komedier, og i den første tid var det rigtige falde-på-halen komedier, hvor folk tæskede løs på hinanden, pruttede, drak og spiste uhæmmet, eller kom til mærkelige fantasiverdener hvor fuglene herskede, eller næsten lige så fantastiske verdener hvor kvinderne herskede. Og sjov og ballade på scenen var noget man fandt vigtigt. Faktisk blev også alle tragedieopførelserne afsluttet med et såkaldt satyrspil, et komisk skuespil, der for det meste var parodier på de kendte myter.

Alt dette blev begyndelsen på den vestlige teater-tradition. For dels blev både komedier og tragedier så populære at de - efter først kun at være rigtig kendt i Athen - blev opført overalt i den græske verden og snart også i den romerske. Det kan man stadig se levn af, for der står stadig (rester af) rigtig mange græske teatre rundt omkring Middelhavet. Måske har du også været ved et, eller set billeder af det. Men en anden vigtig ting der gør at vi ved en hel del om det græske teater er at en del af stykkerne er bevaret så vi kan læse dem i dag. Alt i alt har vi et nogle og fyrrer komedier og tragedier fra det gamle Grækenland (og næsten lige så mange fra Rom).

Af græske tragedier har vi stykker af de tre athenske tragedie-forfattere der også var de kendteste i antikken: Aischylos (525 - 456 f.Kr.), Sofokles (ca. 496 - 406 f.Kr.), og Euripides (ca. 480 - 406 f.Kr.). Som man kan se var de næsten samtidige, og Sofokles fik opført

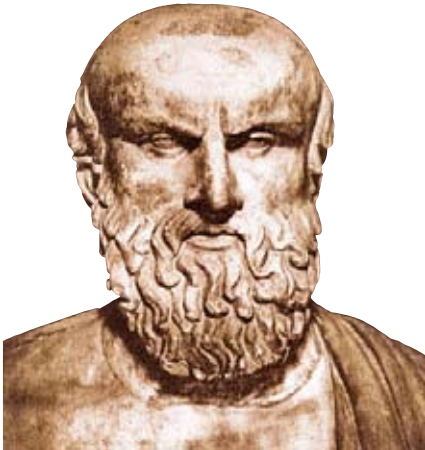
stykker samtidig med både Aischylos og Euripides. Aischylos som har skrevet Orestien. Den blev opført i 458 f.Kr. i Athen i forbindelse med den fest der hed De store dionysier, som var en årlig fest i marts-april for vinguden Dionysios. Her opførte man på Dionysos-teatret der ligger ved Akropolis i Athen over tre dage tre tragedieforfatteres værker; hver dag opførte man tre tragedier (Aischylos' ORESTIEN består af tre tragedier: Agamemnon, Choephorerne og Eumeniderne), efterfulgt af et satyrspil. Stykkerne var blevet udvalgt af en athensk embedsmand, og de deltog dermed i konkurrencen om den fornemme førstepris: en trefod (et slags kogekar med høje ben). Det var selvfølgelig ikke nogen rigtig værdifuld præmie, men æren var til gengæld stor, og i Athen har man fundet flere store monumenter til minde om sejre i tragedie-koncurrencerne (og også i komedie-koncurrencerne). Det kostede jo - ligesom i dag - en del penge at opføre et teaterstykke; og nok skulle man betale for entré, men faktisk fik mange fattige borgere dækket udgiften af staten, for alle skulle jo have mulighed for at gå i teateret. Entré-indtægterne var derfor begrænsede. For at finansiere opførelserne udvalgte man derfor hvert år på skift rige borgere der skulle betale for det kor, som altid indgik i teateropsætningerne, samt for en række andre udgifter. Man sagde at disse borgere dermed betalte en slags skat, der kaldtes liturgeia, og den der betalte var choreg, og blev også hyldet hvis hans tragedier vandt. Vi ved at Aischylos vandt førsteprisen i 458 f.Kr. med Orestien, men vi ved faktisk ikke hvem der var choreg.

Hvad der måske kan undre os mest, når vi hører om det græske teater, er måden man satte stykkerne op. Som sagt indgik der altid et kor, altså en gruppe mennesker der i stykket spillede borgere i den pågældende by, eller en gruppe der fulgte med en helt el.lign. Ud over at deltage i handlingen sang de også sange (såkaldte korsange). Der har altså været lidt musical over det. Faktisk var der ikke noget der bare var almindelig tale, for også alt det skuespillerne sagde var på vers. Det ville nok have lydt lidt kunstigt for os, hvis vi kunne have været med til en forestilling. Men mest overraskende er nok at skuespillerne - som i øvrigt alle var mænd, også til kvinderrollerne - bar masker, store, ret brede masker med en stor åbning som mund. Du har måske set tegninger af sådanne masker - med en der smiler og en anden der græder. Man kunne altså ikke se skuespillernes ansigter, men selvfølgelig se deres bevægelser, deres kostumer og - ikke mindst - høre deres stemmer. Men ansigtet var det samme hele forestillingen igennem. Forestillingerne fandt sted under åben himmel. Oprindeligt var der ikke blot et lavt scenegulv, men foran det også en rund danseplads (på græsk orchestra, derfor hedder det foran scenen også i dag orkester(graven)). Det fortælles at Sofokles var den første der lavede malede baggrundstæpper; der var altså en scenografi, men vi ved desværre intet om hvordan den så ud, ligesom vi desværre heller ikke har musikken til korsangene eller ved noget om gestik, dans, tempo osv. Vi kan læse de fantastisk spændende stykker, vi kan prøve at forestille os hvordan det har set ud, og så kan vi selv opføre dem og igen få oplevelsen af drama, som om vi næsten selv var med.

Om Aischylos

Af Thomas Tillner og Lars Maarup

Aischylos blev født i 525 f.Kr. i Eleusis nær Athen som søn af en adelig familie. Han oplevede som ganske ung det græske demokratis grundlæggelse under Kleisthenes-reformen. Han kæmpede derudover ved Marathon i 490 og sandsynligvis også ved Salamis i 480. Endvidere foretog han nogle rejser til Sicilien, hvor han bl.a var gæst hos kong Hieron. Han døde på Sicilien i 456 f.Kr., hvor han også blev begravet. Aischylos er den ældste af de 3 stort set samtidige græske tragediedigtere, hvis værker er overleveret. De 2 andre er Sofokles og Euripides. Aischylos skal have skrevet omkring 90 dramaer, hvoraf kun 7 er bevaret.

ORESTIEN, som er en såkaldt trilogi, indeholder 3 selvstændige stykker, der samtidig udgør en helhed. En trilogi blev oprindeligt efterfulgt af et såkaldt satyrspil. Titlen på det efterfølgende satyrspil til ORESTIEN er PROTEUS, og kun ganske få brudstykker er blevet bevaret af det.

Oprindeligt medvirkede der kun én skuespiller samt et kor i de tidligste tragedier. Aischylos var den første, der forøgede antallet af skuespillere fra én til to. Ligeledes gav han den talte dialog større plads ved at begrænse korets rolle, hvilket skabte større dramatisk variation og liv. Aischylos anses da også for at være den egentlige grundlægger af den græske tragedie.

Aischylos' ORESTIEN

1. del ('Agamemnon') beskriver hvordan Agamemnon kommer hjem og bliver dræbt af sin hustru.
2. del ('Sonofferet') handler om Orestes og Elektras beslutning om at hævne deres far.
3. del ('Eumeniderne') er det nødvendige opgør der følger: Orestes bliver stillet til ansvar over for guderne for sin handling. Spørgsmålet er om han skal straffes for mordet, eller om han blot har hævnnet sin far og dermed udført en rimelig – måske ligefrem hæderværdig – handling.

Myten

Af Lars Maarup

Mange af de græske dramaer kredser omkring de samme historier – begivenheder med direkte eller indirekte forbindelse til den trojanske krig.

Baggrunden for krigen er en begivenhed der fandt sted, da Peleus (far til Achilleus) skulle giftes med gudinden Thetis. De var fine folk og havde inviteret gud og hvermand (bogstavelig talt) – undtagen Eris, som var gudinde for strid og ballade. Det blev hun naturligvis sur over, og trillede derfor et gyldent æble ("stridens æble") ind til bryllupsfesten – på æblet stod der: "Til den smukkeste".

Tre gudinder, Afrodite, Hera og Athene, mente alle at æblet måtte være til dem, og en større diskussion opstod. Til sidst måtte man lade en mægler bilægge striden, og valget faldt på Prins Paris fra Troja (i Lilleasien). Afrodite hviskede til ham at hvis han lod hende vinde, så ville hun skænke ham lige den kvinde han allerhelst ville have. Han gav æblet til Afrodite, og valgte sig Helena – den skønne Helena, og drog hjem til Troja med hende.

Helena var dog allerede gift, nemlig med Menelaos, som var konge over Sparta – og han ville naturligvis ikke finde sig i at miste sin kone, og sammen med sin bror Agamemnon, Mykenes konge, udrustede han en flåde og drog mod Troja.

Men inden de var nået langt blev deres togt bremset af dårlige vindforhold – uden vind kunne sejskibene ikke komme videre. Gudinden Artemis tilbød at skaffe god vind, hvis Agamemnon ville ofre sin datter, Ifigenia. Stillet over for valget at svigte sin familie eller svigte sin opgave som hærfører, valgte han at sende bud efter Ifigenia og ofre hende til guderne. Herefter kunne flåden drage videre mod Troja.

Troja var omgivet af en mur, som det var svært for grækerne at komme over. Da de efter ti års belejring stadig ikke havde erobret byen, udtænkte helten Odysseus en plan. Grækerne byggede en stor hul hest. Heri gemte Odysseus og et par andre krigere sig, mens resten af den græske hær skjulte sig. Trojanerne troede at grækerne havde givet op, og de trak hesten ind i byen – og festede for belejringens ophør. Men midt om natten, mens trojanerne sov rusen ud, kravlede Odysseus ud af hesten og åbnede byporten for sine kammerater, som nu let kunne overmande den sovende by.

Præsten Laokoon havde ellers advaret trojanerne mod at trække hesten ind. Han er kendt for dette citat: Timeo danaos et dona ferentes, jeg frygter grækerne, selv når de giver gaver.

Efter sejren i Troja drog den græske hær hjem igen. Odysseus og hans besætning for vild,

og tilbragte de næste 20 år med at besøge en række lokaliteter og spændende væsener (som den enøjede kyklop, troldkvinden Kirke, lotusæderne m.fl.) før han fandt hjem til sin hustru Penelope.

Da Agamemnon kom hjem blev han modtaget køligt af sin hustru Klytaimnestra. Dels havde han jo ladet deres datter Ifigenia dræbe, dels havde han en elskerinde, Kassandra, med hjem.

Klytaimnestra havde under ægteemandens 10 år lange fravær også fundet sig en elsker, Agamemnons fætter Aigistos.

Klytaimestras vrede ender med at hun og Aigistos dræber Agamemnon.

Men Agamemnons og Klytaimnestra to andre børn, Elektra og Orestes, hævner deres far ved at dræbe deres mor.

Det er denne sidste del af historien Aischylos behandler i ORESTIEN.

Arbejdsspørgsmål:

Da stykkerne blev opført i det gamle Grækenland, kendte publikum myterne der ligger bag. Hvilken betydning har det for vores opfattelse af stykket, at vi ikke på samme måde har myterne som en del af vores hverdag?

Billedanalyse

Modermordet

Udsnit af en rødfigurs amfora fra Campanien i Syditalien (Ca. 340 f.Kr.)

Til venstre står Orestes, der er ved at slå sin mor Klytimestra ihjel. Klytimestra løfter afværgende sin højre hånd, mens hun blottes sit ene bryst. Over hende svæver en furie med en slange i hver hånd.

Uddrag af stykket:

ORESTES:

Men hjælp mig da, Pylades. Hvor tør jeg dræbe moder?

PYLADES:

Du har guden i dig, Orestes! Gør det for Apollon!

(ORESTES trækker sit sværd)

KLYTAIMESTRA:

Bi lidt, min søn.

(KLYTAIMESTRA blottes sine bryster)

KLYTAIMESTRA:

Barn, se med ærefrygt de bryster, hvor du og Ifigenia hvilede trygt med vorten i jeres mund, mens I med spæde gummer malkede jer mæt. Se dem!

(ORESTES tager sit sværd.)

KLYTAIMESTRA:

Jeg gav dig livet, Orestes. Jeg velsignede dig på din fødselsdag. Få mig ikke til at forbande dig nu. Bliv hos mig. Vær min konge. Vær min eneste søn. Sid på min side, Elektra på den anden. Hævnens cirkel er sluttet, hvis vi vil det. Varulvene vil beskytte os.

ORESTES:

Åhh, moder. Jeg elsker dig så højt. Agamemnon dræbte min søster, det er sandt. Cirklen er sluttet.

Arbejdsspørgsmål:

Hvorfor blotter Klytaimestra brystet for Orestes?

Hvorfor svæver der en furie over hendes hoved?

Hvad symboliserer furierne i stykket?

Temaer til inspiration:

Gamle og nye guder

Kvindemagt/mandemagt

Gammel og ny retfærdighed

I Apollons helligdom

Udsnit af et rødfigurs klokkekrater fra Apulien i Syditalien malet af Eumenides – maleren ca. 380-370 f.Kr.

Orestes sidder med sit sværd, som han har dræbt Klytimestra med. Til højre for ham står guden Apollon med en gris, hvis blod han skal til at udgyde over Orestes.

Uddrag af stykket

DOMMEREN:

Ro!! Ro i salen! Min kære hr. Forsvarer, sådan noget nonsens hører ikke hjemme i min retssal.

THRASYMACHOS:

Dog er vi her, stævnet af varulve, under en kraftig anklage, der meget vel i morgen kan ende i henrettelsen af Orestes.

DOMMEREN:

Ja, det tror da fanden I er her! Alt taler for, at vi har den skyldige. Varulvene har fremvist friske spor. En klædning der tilhører Orestes fyldt med blod. Mordvåbnet med det markante våbenskjold, der tilhører Orestes og hans slægt. Og I vil gerne føre en gud som vidne. Vor herre bevares!

ORESTES:

Et liv i fromhed og tanke har lært mig om, hvordan man får det godt igen oven på at have myrdet sin mor.

DOMMEREN:

Nåh, må jeg få et par gode råd?

ORESTES:

S'gerne. Jeg ofrede en gris.

DOMMEREN:

Interessant. De ofrede en gris. Gik Deres kummer så over med det samme eller...?

ORESTES:

Kummer?

DOMMEREN:

Dårlig samvittighed, skyldfølelse, såd'n nogle ting ...

ORESTES:

Jamen, moderblodet på mine hænder er for længst vasket bort, det sover fast. Jeg ønsker ikke at kede dommeren med hvor mange mennesker der har rørt mig sidenhen, som stadig har det rigtig godt. Tiden gør alting gammelt, sletter alt tilsidst. Så nu da jeg er skyldfri, tør mine læber fromt bede den gode dommer: Frikend mig. Jeg kunne forstå en vis berettigelse i revselse, hvis jeg selv gik rundt og havde det af h til. Så kunne truslen om tortur og henrettelse sikkert godt få mig på rette spor. Men alt det arbejde har jeg klaret selv, i samarbejde med Apollon.

Arbejdsspørgsmål:

Hvorfor har Orestes søgt tilflugt i Apollons helligdom?

Hvilken funktion har grisen?

Hvordan er Apollons person i Jokum Rohdes version?

Undersøg om Apollon er beskrevet anderledes andre steder.

Explaining camouflage to a child

Billedkunstner Peter Holst Henckel (f. 1966) er manden bag billedet EXPLAINING CAMOUFLAGE TO A CHILD (2005). Prøv at relatere billedet til ORESTIENS handling.

Arbejdsspørgsmål

Analysér billedet og giv en tolkning af det.

Du kan inddrage temaer som: Den skjulte krig (de grusomheder vi ikke vil vide af), den trojanske hest, retfærdig krig, sleeping agent?

Uddrag af ORESTIEN

Persongalleri
Dronning Klytimestra
Orestes
Thrasymachos
Anytos
Meletos
Herodot
To vagter

Kor af borgere i Athen
Tilhørere til krigshøring i Argos

1. AKT. 1. SCENE

VAGT:

Kan ingen gud da fri mig for mit sure hverv, den årelange vagt på kongeborgens tag! Med hovedet på min albue som en anden hund, har jeg betragtet nattens stjernehære, har set dem blegne, set dem hæve sig påny. Jeg holder udkig efter tegnet fra en ild, en flammeglans med bud om Trojas undergang; for det har dronning Klytimestra befaleet.

Her kaster jeg mig tit på lejet klamt af dugg, hvor aldrig nogen drømme kommer på besøg- for frygten kommer med på vagt i søvnens sted og holder mine øjne væk fra sikker søvn. Åhh, lad denne time fri mig for mit sure hverv og glædesbudet flamme i den dystre nat.

(Et ildskær flammer op i det fjerne)

Velkommen, lys i natten! Du forkynder os et skær af daggrø; os i Argos lover du en lykke vi skal fejre for evig og altid!

Vi har sejret over Troja! Hurra! Hurra!! Glædesbudet flammer i den dystre decembers nat. Til Agamemnons hustru Dronningen vil jeg melde det, så højt at hun fra lejet rejser sig med ét og lader huset runge af et jubelråb mod denne fakkelt i det fjerne!

(VAGTEN iler afsted. En ny VAGT kommer)

VAGT 2:

Så blev klokken fem om natten på ny, timen for vagtskiftet. Kan ingen gud da fri mig fra mit sure hverv, den årelange ulvetime på kongeborgens tag. Hver gang jeg vil synge eller nynne lidt, måske en gammel schlager... så slår sangen om i gråd, så snart jeg tænker på...

(KLYTAIMESTRA kommer ilende med første VAGT.)

KLYTAIMESTRA:

Hvor? Hvor ser du det?!

VAGT 2:

... at huset ikke blir bestyret vel som før vor konge drog afsted.

VAGT:

Der er i nordøst. Se.

KLYTAIMESTRA:

Ja, minsandten. Åhh, Apollon. Vi vandt. Troja er faldet!

VAGT 2:

Først når ildbudet når os.

VAGT:

Jamen, vend dig dog om, din tåbe.

VAGT 2: (vender sig om)

Det er da løgn. Jeg skynder mig til Dronningen!

KLYTAIMESTRA:

Jeg står her allerede.

VAGT 2: (Målløs)

I ti år har jeg ventet på at sige det til Dem. Og så bliver det min svoger, der får æren!

(KLYTAIMESTRA går)

VAGT 2:

Jeg kan simpelthen ikke komme mig over at det blev dig.

VAGT:

Det bliver du altså nødt til, for det var sådan det faldt ud.

(Pause)

VAGT 2:

Det lykkedes ikke. Jeg kan ganske enkelt ikke komme mig over at det blev dig.

(Pause)

VAGT:

Det bliver du altså nødt til.

VAGT 2:

Jamen, ti år. Og så bliver det dig.

VAGT:

Sådan blev det. Du er nødt til at komme videre.

2. SCENE

MORGENDÆMRINGEN

KOR AF BORGERE:

Klytaimestra, vor dronning, hvad gør du? Hvad sker? Hvad er der hændt dig? Hvilket budskab får dig til at sende brændoffergaver afsted? Det flammer fra alle gudernes altre, de guder der værner om vor by, de guder der bor i himlen, de guder, som vogter vort hjem og beskytter vort torv.

4. BORGER:

Nu her, nu der, højt op, ind i himlen hæver sig flammer, de vinder sig styrke ved hellige oliers fine trøstende hjælp. Forklar mig hvorfor hele Argos nu er optændt i denne dybe mørke decemberstund hvor vi alle ellers burde slumre angstfuldt rundt, jaget af tærende tanker om nederlag og fortvivlelse?

THRASYMACHOS:

Dronning, her står jeg som ærbødig undersåt. Du er en herskers hustru, derfor er du vores konge OG vores dronning, når Agamemnon er i krig. Kom der et glædesbudskab eller er det kun håb om gunstigt nyt, der fik dig til ofre? Slap et kommuniké omsider igennem havets blinde gader? Jeg vil lytte spændt. Men er du tavs, forstår jeg det, for da er du kun en søvngænger, der har tændt sejrens fakler i dine drømme.

KLYTAIMESTRA:

Man har et ordsprog: morgendæmring bringer held; den slægter på sin mor, den milde månenat. Så hør en fryd så stor som ingen turde håbe på: Troja er faldet for vor tapre hær.

KOR:

Dine ord slap fra mig i min vantro. Tal igen!

KLYTAIMESTRA:

Troja er taget. Mon jeg taler tydeligt nu?

KOR:

Varm glæde pibler frem og bringer tårer med.

KLYTAIMESTRA:

Dit øje viser, at du har rette sind.

THRASYMACHOS:

Og du har fået sikkert tegn på disse ting?

KLYTAIMESTRA:

Det har jeg; ellers har guderne forrådt mig.

KOR:

Mon det er gode drømme der har ledt dig til at vække byen?

KLYTAIMESTRA:

Jeg sover ikke længere. Jeg er vågen, og det ved I.

THRASYMACHOS:

Måske så et hastigt rygte du fik næring af?

KLYTAIMESTRA:

Tror I jeg tænker som et barn? I spotter mig.

KOR:

Jamen, hvor længe har Troja da ligget som ruin?

KLYTAIMESTRA:

Fra denne nat, som nu har født den lyse vinterdag.

KOR:

Og hvem har kunnet bringe bud hertil så rask, når intet reelt nyt er nået igennem til vores by i de ti år, krigen har stået på?

KLYTAIMESTRA:

Vores soldater har ved Troja sendt ildskær ud fra Idabjerget, som stafet fra bål til bål. Fra Ida løb ildguden da til det nøgne Hermesbjerg på Lemnos, og fra øen fik den stejle klint på Athos som den tredje faklen overrakt. Så i et vældigt spring fra kyst til kyst blev flammens glædesbud ført frem.

Snart ankom ilden, gylden som den varme sol, til vagten på Det lange Bjerg. Herfra tog bålets lys fart fra Messapion til Asopon, over søen ved Korinth, og til allersidst kom den til varden på Arachnebjergets skrænt, nær byen her. Dette ildskær stammer lige ned fra Idabjergets ild. Aftalen holdt de mænd, der førte faklen frem: at virke sammen. Sejren er de fælles om, den første lige så vel som den, der kom i mål. Nu har jeg sagt dig det bevis og tegn jeg har: Min mand, kong Agamemnon, har sendt mig bud fra Troja og her til Argos, vor by. Derfor tænder jeg alle byens fakler. Jeg signalerer tilbage til ham... Agamemnon... at han skal skynde sig hjem. Her har jeg forberedt en ganske særlig velkomst fuld af kærlighed og kys. Til minde om Ifigenia, vores datter, som han henrettede for mange år siden. Eller var det i morges?

THRASYMACHOS:

Så må vi bringe Apollon vores tak. Men først er det vores ønske, at vi én gang til må høre dine ord og frydes over dem.

KLYTAIMESTRA:

På denne råkolde morgen står græske mænd i Trojas by. Det er som jeg kan høre skrigene derfra. På jorden ligger nu de besejrede i gråd og knuger ligene af mand, af far, af bror.

Husk på, I mænd fra Argos, at vi er under Apollon, og Apollon er en sulten gud. HAN er det, der nu raser i hver en sejrende soldat. HAN giver os hakkerne og spaderne til at jævne byens mure, vælte alle andre og sønderhække alle trojanere ihjel. Hvor Troja lå, ser man nu den tykke røg og den blodrøde jord. Med den sidste glød i bålet og de sidste skrig fra spædbørn, der ligger i deres døde mødres arme, uddør nu et af de første riger.

KOR:

Blot ikke hæren gribes af begær og i sin guldtørst plyndrer hvor den ikke må. En løber sejrer ikke, førend han er vendt ved banens ende og er tilbage i mål. Og er end hæren trygt i pagt med den smukke Apollons bud, så er de dræbtes vrede levende måske, og deres gengæld rammer ofte sidenhen.

KLYTAIMESTRA:

I taler som kvinder. Hvis I vil protestere mod krigen, så burde I tage til Athen, vores allierede, hvor der ugen igennem har været civile høringer om krigen og rygter om civil oprør mod Agamemnon.

THRASYMACHOS:

... Jeg er patriot. Det er vi alle.

KLYTAIMESTRA:

Godt. Du, Thrasymachos, rejser omgående til Athen og forkynder dér, at vi, Argos og Athen, grækere alle, har sejret. Og hjembring i samme nu min søn, krigshelten Orestes, fra Athen. Du kender ham så godt! Din gamle elev i stat og politik, han vil glædes over at rejse hjem sammen med dig.

Orestes er i morgen indkaldt til at fortælle om krigen overfor et jamrende kor af pacifister, demokrater og fædrelandsfjender. Imens vil jeg berede Apollon en skyldig tak. Vor møje fik den belønning, som den har fortjent.

(KLYTAIMESTRA går ind i borgen. KORET følger efter hende.)

THRASYMACHOS: (Alene)

Skal ske, min dronning. Skal ske. Orestes, den store krigshelt. Hun skulle bare vide. Nu, omsider, sker det endelig. I morgen tilhører os. I mellem et nyt samfund og dette ligger en vinter-dag... og Orestes, den store befrier. Afsted til Athen!

3. SCENE KRIGSHØRINGEN I ATHEN

ANYTOS:

Ærede folk i Athen! Det er nu ti år siden vi under kong Agamemnon fra Argos førte tusinde græske skibe på togt mod Troja for at støtte hans... og vor... sag gennem styrke. Belejringen af denne stad har nu varet i ti år, omkostningerne løber op i ubetalelige summer, og selve vor bys levskraft synes svækket. Dagligt hører vi rygter, rygter om nederlag, rygter om grusomheder, rygter om sammensværgelser, bedrag og håbløshed. Derfor denne høring om krigen og dens gang på jorden.

MELETOS:

Det er selvsagt en stor ære, at vi i dag har opmøde af en berømt og hædret krigshelt, selveste Orestes, kong Agamemnons søn.

(ORESTES rejser sig og bukker til høje buhh- råb.)

MELETOS: (fortsat)

Denne brave officer gør holdt her i Athen på vej hjem til Argos og vil i dag give os indsigt i krigens daglige gang, så at sige give os en øjenvidne-skildring af hvad vi ikke kan se, kun gisne om... og frygte. Men til hans ære vil vi, de tredive demokrater fra Athen, indledningsvis opsummere, hvad vi i løbet af de forgående tre dage har indhentet af viden om belejringen af Troja fra deserterede soldater, undflyede trojanere og andre modige mænd.

ANYTOS:

Det drejer sig i særdeleshed om tre punkter: Ofringen af datteren Ifigenia, som Orestes' fader, kong Agamemnon, skar halsen over på for at få sat krigen i gang. Dernæst mysteriet om vor egen kong Menelaos, Agamemnons broder, hvis krænkede ære udgør selve krigs-grundlaget OG hvis forsvinding mildest talt stiller grundlæggende spørgsmål til krigens relevans. Og tilsidst Helena af Troja- konspirationen, et luftkastel af lige dele ørkenspejlinger, dobbeltgængerrygter og løgne. Spejlinger der måske, og jeg siger, måske... indeholder en egentlig og rystende sandhed om Trojakrigen.

ORESTES:

Jeg ønsker at protestere over denne klynken og jamren! Når tiden er inde, skal Troja falde!! Råb kun i rædsel nu, krystere, råb kun i nød: Men grækerne vil sejre.

ANYTOS:

Tak for dit indlæg, Orestes, en retorisk nydelse fra start til slut. Nu vil vi så bede dig om at lægge mærke til den Athenske retorik, hvor vi ikke er helt så bramfri igen. Altså... i vor retorik vil den midterste placering af et emne eller et navn til hver en tid være den ultimative placering og derfor i sig selv bære på den største betydning. Hvorfor? Fordi den midterste placering bærer på en tankerækkes harmoniske punkt. Husk det, når sofisterne nede på torvet præsenterer dig for et ulige antal argumenter. Derfor begynder vi nu med Menelaos, vores andet af tre punkter. Meletos har ordet.

MELETOS:

Jamen, det kan da være vi kan få Orestes til at hjælpe os i denne sag. Som vi alle ved, var det trojanerprinsen Paris der, skal vi sige, stjal eller lokkede den underskønne Helena fra sin husbond Menelaos og tog hende med sig til Troja, hvorefter hun fra nu af kaldtes Helena af Troja. Et smukt navn, ikke sandt?

ANYTOS:

Hele denne udmarvende krig mod Troja har dette kvinderan som grundlag. Menelaos og hans broder Agamemnon mobiliserede en enorm hærstyrke, sejlede til Troja og udbad sig Helena. Kong Priamos nægtede, belejringen begyndte, ti år gik, hundredetusinder døde. Det er her vi står nu. Men, Orestes, brave officer... et rygte har bredt sig raskt gennem Athen. Er det sandhed eller et blændværk fra Apollon? Hvem ved?

MELETOS:

Det er om Menelaos vi vil spørge, det inkarnerede krigsgrundlag, vor krænkede Athenerkonge. Du må fortælle os, lever han fortsat? Er han at finde blandt de belejrende?

ORESTES:

... Det nytter ikke at jeg lyver nok så kønt; for jer bliver nydelsen kort.

MELETOS:

Du kan vel tale sandt og kønt på samme tid? Man ser det snart, hvis smukt og sandt går hver sin vej. Harmonien vakler.

ORESTES:

Menelaos forsvandt af syne for den græske hær i begyndelsen af krigen. Hans skib forsvandt også. Nu har du hørt hvad der er sandt.

MELETOS:

Jamen, stak han af fra Troja, mens I så til? Eller splittede et uvejr flåden ad?

ORESTES:

Der ramte du som mesterskytte. Al vor nød, så bred og lang, er udtrykt i de knappe ord.

MELETOS:

Og hvad mener de, der har forstand på vind og hav? Tror de han lever, eller tror de han er død?

ORESTES:

Om det kan ingen give besked undtagen én. Apollon, solguden der hersker over os.

MELETOS:

Fortæl mig om det uvejr, som de himmelske slap løs mod den græske flåde, og hvordan det rasede ud.

ORESTES:

Nuvel. Om natten kom det onde fra det vilde hav. En storm fra Thrakien slog skibene med vold imod hinanden, horn mod horn, så spanter fløj. Tyfonen peb, og bølgen slog, og så forsvandt de andre helt af syne, som en flok får der spredes, når en dårlig hyrde slår med en pisk. Og da solens fakkelskær blev tændt igen under de sorte trykkende skyer, ser vi Ægæerhavet blomsterstrøet med lig af græske mænd og vraggods fra vor flåde. Os og vores skib- ja, som I ser, så var der én der stjal det fri af faren, så skroget holdt; Apollon har lagt sin hånd på roret, ingen mand. Det viljestærke held var med os og...

MELETOS:

Tak, tak, tak. Men Menelaos?

ORESTES:

Forsvandt i denne storm.

MELETOS:

Og med ham vel også hele grundlaget for at gå i krig med Troja. Hans ære var krænket, men

hans ære gik vel ned med hans skib?

ORESTES:

Sådan ser jeg ikke på det. En mands ære lever videre efter hans død.

MELETOS:

Så hundredetusinder af grækere og lige så mange trojanere er døde for at hævne en død mands krænkede ære?

ORESTES:

En konges ære!

ANYTOS:

Ja, netop. En konge. Her i denne sal... tror vi ikke på konger men på demokrati. Et ord der snart vil få større betydning end nogle af jer Argos-folk kan forestille jer. Nå, Orestes har hermed bekræftet, hvad vi i går hørte fra andre vidner til den indledende sejlads til Troja. Grundlaget for krigen i form af Menelaos forsvandt allerede før belejringen startede. Så lad os gå videre til den ægyptiske forbindelse.

ORESTES:

Den ægyptiske forbindelse? Hvad snakker I om?

MELETOS:

Orestes... har du hørt rygtet om, at Helena af Troja aldrig har sat sin fod i Troja? Lyt nu: Det siges at Helena under hele belejringen har opholdt sig i Ægypten hos Proteus og derfor aldrig har så meget som set Troja; nej, til brug for dette bedrag sendte vanvidsguden Apollon et billed kun af Helena for at starte denne krig, dette kaos af manddrab, tortur og vold der nu har raset i ti år.

ORESTES:

Et billed? Jeg har selv set hende stå på borgmuren og se ud over aftenens tæppe af røde lig der fyldte stranden fra dagen til natten.

ANYTOS:

Det er vores opfattelse, at Helenas skønhed på Apollons bud skulle starte en krig mellem grækere og trojanere, fordi Apollon elsker lidelse. Vi har et vidne der understøtter denne konspiration. Herodot?

HERODOT:

Ja?

MELETOS:

Du har noget at sige i denne sag?

HERODOT:

Jeg har det fra pålidelige kilder, at kong Agamemnon dagen før belejringen begyndte, gik i spidsen for en mindre delegation til Troja og her krævede Helena udleveret. Tillige forlangte de op-rejs-

ning i form af skatte og slaver, ganske almindeligt krigsbytte for den tort og svie den forsvundne, ja, druknede Menelaos havde lidt. Trojanerne svarede dengang, at de ikke havde Helena af Troja bag deres mure, at hun derimod befandt sig i Ægypten hos kongen Proteus. Grækerne, der mente at trojanerne holdt dem for nar, belejrede dernæst byen, krigen begyndte.

ANYTOS:

Denne usle krig. Denne kæmpe løgn, Orestes!!

HERODOT:

Hvis Helena havde befundet sig i Troja, var hun blevet udleveret. enten med eller mod prins Paris' vilje. For hverken kong Priamos eller krigeren Hector var så tåbelige, at de ville sætte deres personer og deres børn og byen på spil for at Paris og Helena kunne ligge i hinandens arme. I den første tid kan de nok have ment således; men da belejringen blev ved... og ved... og ved, år efter år, da alle kongens børn døde og hans borgere døde og kidnappede soldater tortureredes nat efter nat nedenfor Trojas mure... nej, Orestes, trojanerne kunne ikke give os Helena, for de havde hende ikke.

ANYTOS:

Og det har Agamemnon da vidst fra slagteriets første spæde dag. Det er indlysende!

ORESTES:

Hvis dette var Argos, så blev I stenet på torvet for sådan tale.

MELETOS:

Men dette er Athen!

ORESTES:

Så forbander jeg Athen!! Hører I, alle I jamrende stakler! Så forbander jeg jer alle!!

ANYTOS:

Tak, dette er noteret. Men lad os tale om din søster, Ifigenia.

ORESTES:

Hvad med hende?

MELETOS:

Har hun det godt?

ORESTES:

Min søster er død, det ved alle.

ANYTOS:

Hvad skete der?

ORESTES:

Jeg vil ikke sige mere i dag. Jeg HAR ikke mere at sige. I ved jo alligevel det hele.

MELETOS:

Jamen, så lad mig da oplyse vores publikum om den stakkels Ifigenias skæbne: Efter stormen havde splittet hele grækerflåden ad, og, må vi formode, sendt vores kong Menelaos i døden, da var krigen næsten ovre, før den overhovedet var begyndt. En hel hær-flåde, den største nogesinde samlet, driver omkring med sine soldater, forpinte og syge! Mytteriet ulmer, krigslysten er falmet. Hvad gør man så? Man får en seer til at forkynde at stormen er... et varsel! Og til samme formål havde Agamemnon medbragt seeren Kalchas. Men Kalchas' spådom overgik hvad Agamemnon selv havde bestilt.

ANYTOS:

Seeren Kalchas sagde til Agamemnon, at den dødbringende storm var et varsel fra Apollon. Og for at imødekomme denne blodglade gud, måtte kong Agamemnon ofre sit kæreste eje for guderne, hans seksten-årige datter Ifigenia. Således ser vi det: Agamemnon, den græske flådes øverste, i knæ for skæbnens lunespil, i et nagende oprør med sig selv... men stum imod Kalchas.

HERODOT:

Den storm der kom fra nord, den sled på skib og tovværk.
Soldaterne begyndte at visne. Kalchas messed om soning. Ondt var midlet.

(ORESTES holder sig for ansigtet)

ANYTOS:

Da tog kong Agamemnon til orde... hvad sagde han, Orestes?

ORESTES:

"Tungt vil det være at sige nej, men værre at skulle ofre jer min datter... "

ANYTOS:

Din søster, Orestes... din egen søster!

ORESTES:

"... besmitte mine hænder med Ifigenias blod ved altret her."

ANYTOS:

Hans hænder, Orestes... og hendes blod.

ORESTES:

"Men kan jeg svigte min flåde nu og liste bort fra fælles bedrift? Nu blir det eneste rette at ønske, brændende ønske jomfruens blod og et offer, så stormen kan standse. Måtte det ske til det bedste!"

ANYTOS:

Agamemnon var døv som sten, da hun skreg på sin fader. Og hendes fader førte an: Ansigtet nedad, som en hun-ged på altret, ganske forstummet i kjolens svøb, snøret ind som en bylt, der ligger hun. Værgeløs.

MELETOS:

Og for at ikke den yndige mund skal forkynde forbandelser over hans hus og dit hus, Orestes, har I kneblet hende. Dog sætter hendes rædselsslagne øjne sig fast i hjertet på jer alle. Skarpt står med ét hendes billede for jeres indre fra alle de gange hun hæved sin røst i lykkens dage, i lyse haller, ved fester med bugnende borde.

ORESTES:

Standt det!! Jeg vil ikke høre mere!!

ANYTOS:

Hvad skete der, Orestes? Hvad fulgte?

ORESTES:

Jeg... jeg så det ikke. Jeg tier om det. Kalchas kunst blev prøvet. Det blev sandt, hvad han spåed. Solen spredte skyerne, og vi sejled videre. Ifigenia flød i kølvandet bag os og sank... dræbt.

MELETOS:

Hvem dræbte hende?

ORESTES:

Min fader, Agamemnon...

ANYTOS:

Ahh, men her har vi humlen. Så du det?

ORESTES:

Nej...

MELETOS:

Mærkeligt... ingen har set det, dog alle ved det. Alle de deserterede soldater vi er i kontakt med, hævder at have været på den båd, hvor ofringen foregik, alle hævder Agamemnon gjorde det, men ingen har egentligt set det. Alle... tusinder af soldater på et enkelt skib holder sig for øjnene... stumme imod Kalchas... mens drabet foregår. Hvad siger det dig, Orestes? Hvad skete der egentlig på dette skib? Ved du det?!

VAGT: (Afbryder forhøret)

Vi har bud fra Argos. Thrasymachos ønsker foretræde øjeblikkeligt. Der er nyt om krigen!

(THRASYMACHOS bryder ind i salen og hvisker noget til ORESTES. ORESTES nikker og rejser sig med genvunden værdighed.)

ORESTES:

Mine herrer, sejren over Troja er proklameret. Vi, grækerne, har vundet Trojakrigen.

(Mumlen. MELETOS, ANYTOS og HERODOT virker rådvilde.)

ORESTES:

Hvad siger I nu, mine herrer? Snart vender grækerhæren hjem. Ønsker de at høre, at de deltog i en falsk krig? Er vor sejr da falsk? Nu skal I lytte til mig. Og jeg siger det vigtigste først! Vi har sejret. Ja, se, de varme glædestårer bryder nu frem hos mig.

(Publikum sukker henrykt)

ORESTES: (fortsat)

Alting går så godt. Tak, Apollon, vor hersker! Du styrtded Troja i vort sted!

MELETOS:

Så alt er godt nu? Fordi vi sejrede?

ORESTES:

Nå, noget måske knapt så godt. Kun Apollon er uden sorg og modgang hele sit liv. Men hvorfor græde mere? Nøden er forbi snart. Jo, vel er den. Og desuden, de døde, de kan tage det roligt, de skal aldrig mere stå tidligt op om morgenen.

EN MODER:

Dit monster!! Hvor vover du at tale sådan om vores dræbte sønner?!

ORESTES:

Før den sæk ud herfra og ransag hendes hjem. Hun kan meget vel være en spion.

EN MODER:

Slip mig. Slip mig!! Nej! Lad mig være!!

(Hun bliver ført væk. Man hører lyd af afstraffelse udenfor.)

ORESTES:

Tak. Hvor kom jeg fra? Jo. Hvorfor skal de dræbte altid tælle mere end os levende? Skal vi der lever, altid gå og tynges af det tabte? Troja stod til straf for både rov og tyveri. Priamos' børn betalte dobbelt for deres synd.

ANYTOS:

Men der var jo ingen synd! Menelaos var død, Helena var ikke i Troja, det hele er en sammen-sværgelse... og du er en del af denne massive løgn, Orestes. Men når jeg ser dig i øjnene, tænker jeg... du slet ikke aner det.

ORESTES:

Vrøvl! Nu er det kun rimeligt, på denne lyse dag, at råbe så det flyver over hav og land: Vor græske hær har taget Troja, og som tak til Apollon, har de jævnet byen med jorden, slået altrene ned, dræbt alle mennesker, røgen svæver i blæsten til minde om en svunden tid. Hil den græske hær!! Må jeg høre?

ALLE:

Hil den græske hær!!

ORESTES:

Sådan skal det være. Tak. Nu ved I alt. Hvad jeg, en kriger, har at sige, har I nu hørt. Må blot det rette sejre og stå dagsklart frem; for jeg har valgt at stole på den gode sag.

(Bifald. ORESTES går.)

Arbejdsspørgsmål

Hvilken rolle spiller lyset i forestillingen?

Hvilken rolle spiller musikken i forestillingen?

Stykket handler om begivenheder i forbindelse med den trojanske krig. Kan du se noget der relaterer stykket til andre – nyere – krige?

Hvordan opfatter du de æresbegreber og den opfattelse af liv og død, som kommer til udtryk i stykket?

Optræder der et 'græsk kor'? (Ja, der gør!) Hvordan virker det?

Flere gange i stykket taler spillerne i munden på hinanden. Hvordan virker det?

I Grækenland blev stykkerne spillet af ganske få skuespillere. Prøv at eksperimentere med at spille flere roller.

Inspiration til emnet på film

TROJA (TROY)

fra 2004 instrueret af Wolfgang Petersen, med blandt andre

KANDIDATEN FRA MANCHURIET

Af John Frankenheimer fra 1962 med blandt andre Frank Sinatra.

Inspiration til emnet i bøger

Har du lyst til at læse nogle af de bevarede græske stykker, er der oversættelser til dansk af de fleste (og bedste) af stykkerne. De findes på alle kommunebiblioteker.

DEN GRÆSKE TRAGEDIE

Clara Elisabet Bryld (gode billeder)

DET GRÆSKE TEATER

Af Bodil Due, Otto Steen Due m.fl.

ANTIK MYTOLOGI

Af Chr. Gorm Tortzen, Høst & søn

SOKRATES' FORSVARSTALE

KRITON

Af Platon

IFIGENIA I TAURIS

ORESTES

ELEKTRA

Af Euripides

ORESTIEN

Af Aischylos, senest oversat af Otto Steen Due